

gospodarstvo, brez iluzij glede njegovih realnih posledic – neenakosti državljanov, gospodarskih vej in regionov – v širšem smislu razrednega razslojevanja družbe. Hkrati avtor ne zametava ideje socialne pravičnosti in meni, da bo morala nastati prav zaradi zakonitega delovanja tržišča neka nova, kompetentna levica, ki bo zastopala pravice zaposlenih – ne kot njihova avantgarda, pač pa kot zastopnik njihovih stvarnih interesov.

Dubravka Stajčić

BOGOMIL FERFILA

Jugoslovensko društvo od utopije ka realnosti

(Od dominacije politike ka dominaciji ekonomije)

MC CK ZKS, Ljubljana 1990, str. 64

Komunizem se raztaplja in izginja dobesedno pred našimi očmi, kar sproža tudi novo razpravo o teh daljnosežnih spremembah. Zgodovina tako sama spodbuja novo premišljevanje in obravnavo komunističnih in »post-komunističnih« sistemov. Kakšni so okviri in pogoji te razprave, rekonceptualizacije »problema komunizma«, kot je bil opredeljen desetletja?

Če se je razprava vedno znova osredotočala na vprašanje, kje je razmejitevna črta med problemi komunizma in problemi vladanja in se enostransko omejevala na eno ali drugo stran, pa s propadanjem komunizma in odpravo hladne vojne to ni več nujno niti koristno. Avtor se je temu izognil tako, da se je opredelil za optiko politika-ekonomija (politično-ideološki-partijski ratio nasproti ekonomskim »železnim pravilom«), ki jo prek proučevanja jugoslovanskega razvoja sprova tudi v analizo sistemskih elementov samoupravnega projekta. Ekonomija in demokracija sta področji, kjer je obstoječi model »realnega socializma« najbolj odpovedal. Zato se trg in demokracija postavljata

kot temeljno in komplementarno sredstvo za presejanje ekonomskega in političnega pat-položaja, ki je (bil) pogojen z vsesplošnim in neomejenim partijsko-državnim monopolum v odločanju o vseh bistvenih vprašanih razvoja družbe.

Jugoslovanski socializem je namreč poskušal materializirati kombinacijo utopije delovne družbe in partijsko-nacionalne ekskluzivnosti, hkrati pa je izrinjal vsako realno alternativo v sfero utopičnega onostranstva. Rezultat je znan (stanje, v katerem danes živimo). Možne poti za presejanje tega stanja so tudi (v glavnem) poznane. Avtor B. Ferfila jih obravnava v poglavju o Jugoslaviji kot politično in ekonomsko pluralni družbi. Gre za ekonomizacijo ekonomije in demokratizacijo politike, lastninski in politični pluralizem. Vračanje k trgu in demokraciji je ključni pogoj za preobrazbo socializma, kajti gre za nesporno in pomembno civilizacijsko pridobitev, brez katere ni mogoče vstopiti v novo obdobje tehnološke in znanstvene revolucije. Drugačna sredstva in metode se, dolgoročno gledano, niso pokazala kot uspešna. V tem smislu je obračanje k trgu in demokraciji tudi vračanje k realnosti, sestop z olimpijskih in utopističnih višin »uresničenega socializma«, »vzpostavljanja« oblasti delavskega razreda s pomočjo »združenega dela« in podobno.

Parcialne reforme ne morejo razrešiti obstoječih protislovij niti zadovoljiti naraslih potreb socialističnih držav. Nujne so globoke, radikalne spremembe. Alternativa temu je samo njihova nadaljnja stagnacija ob zaostrovanju obstoječih protislovij in avtoritarne oblasti birokracije. Avtorjev zaključek je sploh resoluten: socializma ni mogoče reformirati, ampak ga je potrebno ukiniti. Kljub stalnemu reformiranju namreč tudi jugoslovanski socializem, prav tako omejevan s togimi in neživljenjskimi mejami »socialističnosti« in partijske ideologije-hegemonije, ni ušel usodi ostalih socialističnih režimov.

V zadnjem, tretjem poglavju se avtor ukvarja z razpadom socializma kot razvojne in civilizacijske alternative. Propadanje socialistične opcije družbenoekonomskega razvoja prikazuje na primeru Kitajske in Sovjetske zveze (oz. Gorbačova). Vprašanje, ki se tu postavlja, je: kaj je šlo narobe, oz. kaj je iztirilo dozdevno mnogokaj obljublajoče

reformne in povzročilo naraščajočo ekonomsko krizo.¹

Problematika perestrojke, »glasnosti« in novega političnega razmišljanja oz. fenomena Gorbačov, seveda zaposluje številne avtorje.² B. Ferfila opozarja na mnoge probleme in težave sovjetskega gospodarstva, njegove prognoze pa niso najbolj optimistične. Ker sta obseg in hitrost sprememb dokaj nepredvidljiva (včasih tudi za samega Gorbačova), je pisanje o tem zahtevna naloga. Nujno stalno dopolnjevanje in izpopolnjevanje obravnavane tematike bi ob povečani politološki dimenziji terjalo vključitev tudi politično-kulturnega vidika in nacionalne problematike razvoja v Sovjetski zvezi.

Prikaz te kratke, toda po vsebini zanimive in aktualne knjižice, ki opozarja na številne pogoje in probleme uvajanja političnega pluralizma in tržne ekonomije v socializmu, oziroma liberalno-kapitalističnega reformiranja, želi potrditi izziv konvencionalnemu razmišljanju o socializmu in avtorjevo ekonomsko reorientacijo. V knjižici pogrešamo navedbo o predhodnih objavah posameznih tekstov, pa tudi pojasnilo o razlogih za njen prevod v srbohrvaščino.

Marjan Brezovšek

¹ Razpوتا kitajske ekonomije so sicer predmet številnih študij, če naštejemo samo nekatere: Gene Tidrick/Chen Jiyuan (eds), *China's Industrial Reform*, New York, Oxford University Press, 1987; Malcolm Warner (ed), *Management Reforms in China*, New York, St. Martin's Press, 1987; Stephen Feuchtwang, Athar Hussain, Thierry Pairault (eds), *Transforming China's Economy in the Eighties*, vol. I: The Rural Sector, Welfare and Employment, vol. II: Management, Industry and the Urban Economy, Boulder, C. O. Westview, 1988; R. J. R. Kirkby, *Urbanization in China. Town and Country in a Developing Economy 1949–2000 AD*, London, Croom Helm, 1985; Michel Chossudovsky, *Towards Capitalist Restoration? Chinese Socialism After Mao*, New York, St. Martin's Press, 1986; Victor Lippit, *The Economic Development of China, White Plains, NY, M. E. Sharpe*, 1987.

² Michel Tatu, *Gorbachev l'URSS va-t-elle changer?* Paris, Le Centurion, 1987; Seweryn Bialer (ed), *Politics, Society, and Nationality in Gorbachev's Russia*, Boulder C.O. Westview, 1989; Jerry Hough, *Russia and the West: Gorbachev and the Politics of Reform*, New York, Simon and Schuster, 1988; Moshe Lewin, *The Gorbachev Phenomenon*, Berkeley, CA, University of California Press, 1988; Walter Laquer, *The Long Road to Freedom: Russia and Glasnost*, New York, Charles Scribner's Sons, 1989; Alec Nove, *Glasnost in Action: Cultural Renaissance in Russia*, Boston MA, Unwin Hyman, 1989.

JANOS KORNAI

Contradictions and Dilemmas

(Studies on the Socialist Economy and Society, Budapest, Corvina 1985, Cambridge (Ma.) and London, The MIT Press, 1986)

Knjiga Janosa Kornaija »Kontradikcije in dileme. Študija socialistične ekonomije in družbe« je pravzaprav zbirka sedmih tekstov, ki jih je avtor objavil med 1978 in 1983. letom. Razumeli bi jo lahko kot teoretski uvod v sicer obsežen opus velikega madžarskega teoretika, ekonomista Janosa Kornaija.

V prvih treh člankih Janos Kornai zgoščeno našteva osnovne ideje teorije pomanjkanja, katere avtor je. Ta teorija govori o prevelikem poudarjanju ambicij centralizirane politike (v *Anti-Equilibriumu*, 1971, in v *Rush versus Harmonic Growth*, 1972), in sicer v kontekstu obstoječih družbenih institucij. Eden teh tekstov analizira reproduciranje pomanjkanja, njegove mikro in makro dimenzije. Kornai jedrnatost predstavi model, ki je bil prezentiran v njegovem zdaj že klasičnem delu »Socializem in ekonomija pomanjkanja« (Pariz, 1984). Za razliko od teorije ekonomskega neravnotežja njegova teorija poudarja dualnost pomanjkanja in pojav mikroekonomskih presežkov. Kornai meni, da ni mogoče poiskati socialističnega ekvivalenta Phillipsovemu »skoku« v terminih dileme pomanjkanje/inflacija, saj gre za poldenarno ekonomijo: rast cen ni izhod za pomanjkanje, iz katerega je mogoče priti le z večjim krčenjem proračuna. O tem pojmu je avtor razpravljal v enem izmed tekstov, ko je predstavil »čiste« primere čvrste in ohlapnega zategovanja pasu in navedel učinke popuščanja oziroma stimulacije, podobne tisti s profitom v pogojih ohlapnejšega krčenja proračuna. V tretjem članku razpravlja o stopnjah paternalizma.

Najstimulativnejši del knjige govori o notranjih protislovljih sistema, organizacijskih dilemah in etičnih posledicah. Ob soočenju kategorij ekonomije in politike avtor podrobno opredeljuje, kateri ekonomski pojmi omejujejo »toleranco«, povzročajo »frustracije«, onemogočajo »identifikacijo